

češplje (najboljša sušilnica, katera je na Nemškem in tudi v Avstriji uže precej razširjena, je dr. Lukas-ova sušilnica) se letos plačujejo po 14 do 16 gold. Pač lepa cena! Naj ona spodbada posestnike, po priličnem prostoru zasaditi si kolikor mogoče češpljevega drevjiča. Plačila za mali trud ne bo mu treba dolgo čakati.

Jos. Keržič,

bivši slušatelj vino- in sadjerejske šole na Slapu.

Gospodarske skušnje.

Salicilovo kislino zoper kužne bolezni kuretine in druge perutnine

priporoča tudi skušen mož v „Wiener landw. Zeitung“ rekoč: Večji del kužnih bolezni pri kokoših in drugi perutnini delajo neke drobne, s prostim očesom nevidljive živalice, zoper katere ni bolj gotovega, pa tudi popolno nevarnega zdravila, kakor je salicilova kislina. Da se žival kužnih bolezni obvaruje, naj se vsak dan vodi, ki se perutnini piti daje, nekoliko poprej v vroči vodi raztopljene salicilove kisline primeša; če je pa žival uže bolna, se jej daje salicilove kisline z otrobi in strdjo zmešane, kakor smo uže govorili v 39. listu „Novic“.

* *Da gospodarju krava telice rodi.* Poštar Nock v Švici svetuje po svojih 20letnih skušnjah to-le: Krava, ki se poja, naj se k biku pustí, kedar ima vime polno mleka, tedaj zjutraj ali pa zvečer, predno se molze. On trdi, da je v teh 20 letih 80 odstotkov telic priredil, ter pravi: „Kakor pri mnogih drugih rečéh, tako tudi pri tej ima natura svoje skrivnosti, katere občudujem, pa jih ne morem uganiti.“ Mi bi ne stavili glave za to, vendar naj se poskusi, vsaj je lahko in brez stroškov.

Gospodarske novice.

* *Ovce Jezerskega (koroškega) plemena* so tudi bile na deželni razstavi v Gradcu odlikovane; eden razstavnikov je dobil častno diplomo, drugi pa darilo v denarji. Ovce Jezerskega plemena so istega rodú, kakor ovce Ukviškega plemena, katere naša kmetijska družba kranjska vpeljuje in katerih po nizki ceni dobiti, se jim zdaj zopet dobra prilika ponuja.

* *Kaj imamo in kaj nam manjka.* — Pod tem naslovom objavlja „Wien. landw. Zeitg.“ število živine v našem cesarstvu in primerja to število s številom živine na Holandskem. Avstrija (brez Oggerskega) ima na 300.191 štirjaških kilometrih zemlje 1 milijon in 367.000 kónj — 42.900 oslov in mul, — 7 milijonov in 425.200 goved, — 2 milijona in 551.500 prešičev, — 5 milijonov in 26.400 ovác in 979.100 kóz. Holandija pa ima na le 5763 štirjaških kilometrih zemlje 247.900 kónj, — 1 milijon 375.000 goved, — 329.000 prešičev, — 900.200 ovác in 114.900 kóz. Tedaj je na Avstrijskem na enem štirjaškem kilometru 57 repov, v Holandiji pa na istem kosu zemlje 299 repov. Kolik razloček in ne na čast Avstriji!

* *Da zna dež narediti,* trdi nek Amerikanec, ki je celó patent vzel na to znajdbo, s katero hoče segati v vsegamogočnost Božjo. Ta „kunštni“ mož pravi, da skušnje učijo, da po velikih manevrih ali vojskah navadno deževati začne, zato ker strel pretresa podnebje in oblake na-se vleče. Amerikanec, na te skušnje se opirajoč, se spusti v balonu med oblake in ondi s strelivom, ki ga je v balón seboj vzel in z elektriciteto zažge, stresa oblake, da dadó dež od sebe, ki ga hoče

kmetovalcem po naročilu prodajati. — Amerikanci so res bistre glave, — al ne manjka se tudi „patentiranih“ prismojencev!

* *Avstrijsko sadjerejsko društvo* je ustanovljeno. Osnovni zbor v Gradcu je 25. dne u. m. izvolil odbor, v katerega so bili izvoljeni gospodje: grof Henrik Attems iz Gradca, dr. Rudolf Stoll iz Klosterneuburga, Karol Mader iz Št. Mihela na Tirolskem, pater Gerhard Schirnhofer z Dunaja, Hermann Göthe iz Maribora in Jožef Runkel iz Kremsmünstera.

* *Velikansko postrv* so 13. dne u. m. vjeli v Murici poleg Mürzzuschlag-a na Štajarskem. Bila je 3 čevlje dolga, 22 palcev debela, tehtala pa je 11½ kilo.

Podučne stvari.

Štiri vodila gospodinjam pri najemanji pòslov.

1. Ne najmi nikoli deklet, katera graja svojo zadnjo gospodinja. Taka ženska ima hud jezik, bo tudi v vaši rodovini zmiraj kaj očitati imela in vam zmiraj sitnosti napravljala.

2. Ne najmi nikoli deklet, katera pravi, da vse zna, kajti taka večidel malo zna ali pa celó nič.

3. Ne najmi nikoli take deklet, ki poprej uže vedeti hoče, kaj bode imela opraviti in kaj ne. Kajti gotovo je, da vas bode pozneje pogostoma jezila.

4. Ne najmi tudi nikoli deklet, katera veliko o tem govori, kako je njena prejšnja gospodinja to ali uno delala. Recite taki deklet odločno pa mirno: Vsaka gospodinja ravná po svoje, kajti ona mora najboljše vedeti, kaj je za njeno hišo prav, kaj pa ne.

Po teh 4 vodilih naj se ravná vsaka gospodinja. Tako priporoča gospodarski časnik „Essener Ztg.“

Prijetna in zdrava jabolčna pijača.

Naredí se tako-le: Zreži 6 jabolck z lupino vred v krlhje, deni jih v precej veliko posodo, prideni 1½ funta civeb brez pešek (rozin) in pa 4 lote cukra, na vse to vlij 1½ litra vrele vode in daj, da se pol ure kuha. Tako naj ostane v pokriti posodi, dokler se ne shladí ta kuhovina, in jo precedí potem skozi prav tanko sitice. Ta jako prijetna in zdrava pijača služi posebno bolnikom prav dobro.

Zgodovinske stvari.

Protestantizem in škof Hren. *)

Po raznih virih spisal Ivan Lavrenčič.

Ono duhovsko vrenje, ki se je vnelo leta 1517. v Nemčiji, imelo je tudi za Krajno hude nasledke, kajti tudi pri nas razburilo je duhove in sicer tako, da imamo uže leta 1527. mnogo prijateljev onih načel, ki jih je povzročila verska borba. Kar se tiče vzrokov njenih, omenim le kratko ono temo nevednosti prostega ljudstva, oni verski indeferentizem in samovlastno gospodarstvo plemenitažev, ono mlačnost nekaterih svečenikov v izpolnovanju svete dolžnosti svoje, da ne zamolčim nemških tiskarn, kjer so se tiskale nove nauke zadevajoče male brošure in večje knjige, katere je Luter s svojimi privrženci na Kranjsko pošiljal. Borba nastane huda; na eni strani bíje se za novorojeno dete Trubar, Krel,

*) Hren, navadno Chrön.

Vred.

Spindler, Jernej Simplicij kot superintendenti, na drugi za obstanek prave vere nadvojvodje: Ferdinand I., Karol, Ferdinand II. in škofje ljubljanski. Zmaga naših bila je nestanovitna; da bi bila, morale so se moči združiti in tako „viribus unitis“ nasprotnika napasti. A to še ni zadostovalo! Videlo se je, da manjka vodje, moža, ki bi zraven junaškega poguma imel visoko učenost, zraven gorečnosti za vero stanovitno in neustrašljivo marljivost; vojskovodje, ki ne bi samo zapovedoval, marveč ki bi sam zmagonosno s katoliškim praporom v roci bojne vrste prediral in vojščakom pot kazal. Katoličanstvu na srečo imela je za dušni blagor svojih sinov in hčera zeló vneta mati tacega sina — vodjo, zval se je — Tomaž Hren.

Narodil se je leta 1560. v Ljubljani. Oče bil mu je Lienhard, po veri protestant. Početne šole v Ljubljani dovršivši gre na Dunaj k stricu svojemu, dr. Gašparju Žitniku. A tu ne ostane dolgo, kajti vrne se v Ljubljano precej po dovršenih modroslovnih šolah. Sedaj hrepeni po italijanskih vseučiliščih, kjer bi rad pravo študiral. Al sklepi božje modrosti so skrivni. Popade ga mrzlica, ki ga z lepa ne zapusti. V tej bolezni stori obljubo, če se ozdravi, duhovskemu stanu posvetiti se. In res, ko se mu zdravje povrne, gre leta 1586. v Gradec; študira tu bogoslovje in postane leta 1588. mašnik. Služboval je nekaj časa v Gradcu, potem pa v stolici ljubljanski kot kanonik, po smrti Boštijana Zamunga kot stolni dekán in po smrti Janeza Tavčarja kot škof.

Na stolico prišedšemu bila mu je glavna naloga „zati-ranje protestantizma“. Z vso eneržijo prične boj, v katerem ga nadvojvoda Ferdinand z veseljem podpira. Spreobračati začne pred vsem glavno mesto, ki se je uže skoro popolnoma preverilo.

Prvo zmago dobí Hren 10. svečana leta 1597. v deželnem zboru, kjer so protestantski poslanci pod vodstvom grofa Thurna sklenili Ferdinandu II. udanosti ne priseči, dokler jim ne podeli popolne verske svobode. Hren s svojimi protestira zoper to in Ferdinandu priseže se pokorščina 13. svečana istega leta, ne da bi se jim podelila verska svoboda. Da, njih nepokorščina kaznuje se s tem, da se število luteranskih poslancev od leta do leta znižuje.

Še hujša osoda zadene protestantski mestni odbor. Hren vedoč, da bode imelo njegovo postopanje le potem dober uspeh, če se gospodarstvo mesta protestantom odvzame in katoličanom izroči, prosi z nadvojvodinjo Marijo nadvojvoda za razpust mestnega odbora. Ferdinand vstreže z veseljem njegovi želji in dovoli le onim voliti, ki so pravi sinovi rimske cerkve. Akopram ni bil novi odbor (zarad pomanjkanja moči) čisto katoliški, bil je vendar Hrenovim nameram zadosta spreten, kajti uže 1. listopada leta 1598. vzame brez ovirov špitalsko cerkev zopet vlast; raztrže novoverne knjige, uniči krstni kamen in bere slovesno sv. mašo. Stanovi so sicer pritoževali se, a vse pritožbe niso nič pomagale.

Med tem pride od nadvojvode višji ukaz, vsled katerega imajo protestantski predikovalci in učitelji Ljubljano zapustiti. Stanovi, v hudi stiski, združijo se z onimi dežele Štirske in Koroške in iščejo pomoči pri cesarju Rudolfu II. sklicevaje se na bruksko sporazumljenje (kjer jim je dovolil l. 1578. nadvojvoda Karol očitno spoznavanje nove vere in svobodno imenovanje in zdrževanje pastorjev), a zastonj. Predikovalci morajo — nolentes — zapustiti mesto, med drugimi tudi Felicijan Trubar, zadnji superintendent na Kranjskem. Bežal je v Moravče, ker pa ni bilo tudi tu varnosti, išče si zavetja pri grajščakah, tu ga sicer najde, a le za malo časa, kajti uže leta 1560. moral je bežati na Nemško. Istega leta morali so zapustiti deželo tudi: Ni-

kolaj Vurič, Jurij Klemens, Ksilander, Kumprecht in drugi. Plemenitaži, posebno grof Thurn, so si sicer na vso moč prizadevali, jih na svojih grajščinah obdržati, a eneržija Hrenova in Ferdinandova ni pripustila.

V istem letu zaprle so se tudi protestantske šole, ker je njih vodja M. Engelbert uže l. 1598. Ljubljano zapustil. (Dal. prih.)

Nekaterih današnjih národov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historijskih obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VI.

Lotišani.

Lotišan tudi rakije pošlje v hišo, kjer bi se rad oženil, in če mu dovolijo, odbere moškega pa žensko, da gresta snubit. Tudi nevesta izvoli žensko, a dva moška: eden jo vpelje, eden pa o snubitvi nameščuje. Ko ženinov snubec hitro stopi v hišo, iz izbe pripeljejo nevesto, spremlja jo mnogo tovarišic. Pred njo nesó dve sveči, za njo dve, če prav se po dnevi godí to, in na glavi ima „krono“, strehi podobno, okrašeno z Marijanskim steklom, zato jako leskečo in težko.

Snubec opomni: „Šel sem za stopinjami, ki so prav do te hiše pripeljale me“.

Dever ga povpraša: „Kaj iščeš?“

Snubec odgovori: „Našel bi rad tovarišico, da bi mi prala, da bi mi pletla nogavice“.

Dever opomni: „Izberi, tu imaš dosta dev“.

Snubec odbije: „Sam je ne izberem, daj mi jo ti!“

Dever mu izbere nevesto.

Takoj po tem obredu nevestin namestnik stopi bliže in ženinovega poslanca povpraša, ali bode pošteno živel ž njo, ali jo bode hranil, oblačil in rad imel. Poslanec vse obljubi. Namestnika segneta drug drugemu v roko in s tem zatrdita, kar se je zgodilo, nekedo drug pa oba mirno vdari po sklenjenih rokah.

Nvesto odpeljejo za mizo. Ženski, ženinova in nevestina, stojite na postrežbo v hiši in držite v rokah vsaka svoj vrč, polen piva, zmešanega z medom. Prva pije nevesta, po nevesti pije njen dever, po deveru njen namestnik ali govornik, po namestniku pa snubec, a po snubci pijejo vsi pričujoči in vsi segnejo drug drugemu v roko. Po tej pijači nevesto pripeljejo izza mize na drugi strani, težko krono snamejo jej raz glavo, s trakom ovijejo glavo — in nevesta začne slovesno vabiti na svatbo.

Poroka je navadno tretjega dne po snubitvi. Po nekaterih krajinah ima ženin samo enega devera, po nekaterih pa po dva. Ženin in dever vsak svoje ledije navskriž ovijeta s pasom in z belim robcem, le da ženin ima vrhi robca svilen trak in navadno posebno sukno iz modre ali pa rujave svile. Po nekaterih krajih ženin nosi tudi meč.

Ko uže nekoliko dni svatujejo pod nevestino streho, zvrsté se ponočni čas njeni in ženinovi gostje v slovesen sprevod in odidejo na ženinov dom. Na poti iz sprevoda izgine nekoliko svatov in bežé na ženinov dom, zato da nevesto prehité in pozdravijo o prihodu in dvignejo raz saní. A častnejše je, če sama brzonogo skoči sè svojega sedeža. O nevestinem prihodu jako in mnogo streljajo. V hiši nevesta sede svekrvi (schwiegernutter) v naročje, če pa svekrva dovoli, smé sestí v naročje tudi kateri drugi ženski. Nevesta mesec dni nosi težko, a svitlo „krono“ na glavi. Naposled očap kajo ne-

§. 2. Pijače, napravljene po katerem v §. 1, odstavek 1 omenjenem načinu, podvržene so, kakor doslej, tistemu vžitninskemu davku, kakor vino.

§. 3. Prepovedano je rabiti štirskovi sladkor pri napravljanju v §. 1. omenjenih pijač.

§. 4. Pijače, ki so se napravile na kateri v §. 1. omenjeni način, ne smejo se naznanjevati, ponujati, prodajati in točiti pod samim imenom vino.

§. 5. Prestopke v paragrafih 3. in 4. te postave navedenih predpisov, ako ne spadajo pod določbe občnega kazenskega zakonika, imajo kaznovati obrtniške gosposke z globo od 25 do 500 gold. in ako jih ni mogoče iztirjati, z zaporom ter je računati 5 gold. za en dan zavora.

Tudi imajo obrtniške gosposke ustavljene pijače, ako se spoznajo zdravju škodljive, na obsojenčeve troške uničiti.

Pri ponovljenem prestopku zapade — poleg globe in zavora — pijača, zoper katero je spotikljaj, ubožnici tiste občine, v kateri se je storil prestopek, in se ima kazenska obsodba objaviti po deželnem časniku, kakor tudi po načinu, v tistem kraju navadnem, na krivčeve troške.

§. 6. Ministrom notranjih opravil, financ, trgovine in poljedelstva je naročeno, naj to postavo izvrše.

Domače stvari.

O veteranskih društvih.

„Novice“ so v svojem 41. listu od 13. oktobra t. l. priobčile „dopis iz Ogerskega“, v katerem se nasvetuje, naj bi se veteranska društva na Kranjskem, Goriškem in Primorskem sploh pomnožila in ukrepila.

Z velikim veseljem pozdravljam to za vspeh veteranskih društev jako važno izjavo, in se usojam, čestite „Novice“ naprositi, naj v svoj cenjeni, jako uplivni in razširjeni list blagovoljno sprejmejo sledeče poročilo, ki opisuje moje skušnje o veteranskih društvih.

Na Kranjskem ste zdaj dve veteranski društvi, in sicer: 1) Pod pokroviteljstvom Nj. Veličanstva cesarja Franc Jožefa I. stoječe občno kranjsko veteransko društvo v Ljubljani; 2) nadvojvode Rainerja kranjsko veteransko društvo v Domžalah. Obe društvi ustanovili ste se l. 1875. in štejete zdaj okoli 350 udov.

Da bi se število društvenikov pomnožilo, je iskreno želeli, pa bi se to z dobrovoljno podporo odličnih domoljubov tudi lahko doseglo.

Po pravilih je pristop k društvu dovoljen doslužnim vojakom in rezervistom, kateri so uže tri leta služili.

Da bi se kot udje sprejemali taki vojaški odpustniki, kateri niso še doslužili tri leta v rezervi, se ne priporoča, kajti o priliki vojske bi društvo po sklicu rezervistov na en hip zelo veliko udov izgubilo, to pa bi proračun, s kolikimi društveniki zamore društvo z ozirom za patriotične praktične namene razpolagati, jako motilo.

Ako bi pristopili vsi v deželi, kateri imajo zato sposobnost, bi se veteranska društva za tisoče udov pomnožila in bi se njih zmoglost, delovati na prid domoljubja, podvojila.

Vsa veteranska društva, navdušena najzvestejše lojalnosti in živega patriotizma so uže enkrat pripravnost izrazila, svojo moč posvetiti državi in deželi, kedar bi se klicala v ta plemeniti namen. Možem pa, ki so isti dan, ko se je blagoslovila njih zastava, v svojih srcih ponovili slovesno prisego nezrušljive zvestobe in udanosti za svojega cesarja in domovino, se zamore in se mora zaupati.

Zaupanje do veteranov bi jih osrečilo in neumorno bi na to delali, da bi svoj gotovo blagi namen dosegla. Veterani nočejo biti samo za parado, in če so katerokrat paradirali, imelo je to zmerom svoj poseben pomen.

Kedaj, na primer, je paradiralo občno kranjsko veteransko društvo? — Na rojstni in imendan Nj. veličanstva preljubljenega cesarja in vladarja Franc Jožefa I., ki je pokrovitelj občnemu kranjskemu veteranskemu društvu, — na imendan presvitle cesarice Elizabete, ki je kumica veteranski zastavi, in pa o prilikah, ko so se praznovale vesele dogodbe ljubljene cesarske rodovine. Ali niso to dnevi, kateri srce vsakega domoljuba z najveselejšimi čutili napolnujejo in ob katerih vsakdo rad udanost in zvestobo do ljubljene cesarske rodovine javno pokazati želi.

Zvesto udani so veterani hrabremu svojemu cesarju in preblagi cesarici, — prisegli so jima zvestobo, kot vojaki so in bili so vselej pripravljene žrtovati kri in življenje za domovino pod geslom: „Vse za Boga, cesarja in domovino!“ Svojo ljubezen do cesarskega prestola in domovine svoje naglašavajo in kažejo veterani vsikdar z največim ponosom v znamenje in spodbudo onim svojim sodržavljanom, katerim je taka spodbuda še potrebna.

Nadalje se je vdeleževalo veteransko društvo slavnosti, katere je priredilo ljubljansko meščanstvo, na čast iz Bosne in Hercegovine došlih domačih hrabrih vojakov. Gotovo je bilo društvo, kot iz bivših vojakov sestavljeno, v prvi vrsti poklicano, svoje veselje izraziti mlajšim hrabrim vojakom o njihovih vspehih. Vračajoči se vojak, ki je prišel iz težkih bojev za cesarja in domovino, pozdravljen je bil od starejšega vojaka veterana, ki je kot starejši domobranec čestital mlajšemu, to pa je mladega vojaka gotovo navdušilo. Z veseljem sta si stareji in mlajši vojak pružila roko v znamenje, da sta oba vestno spolnila lepo, a težko nalogo državljana, braniti z dušo in telesom najdražje bisere: cesarja, cesarstvo in domovino.

Tudi slavnosti, katere so druga ljubljanska društva priredila, se je veteransko društvo, akoravno v zelo redkih slučajih udeležilo, in to le takrat, ako je veljalo obče čislanim in priljubljenim možem čast izkazati, ali pa društvu človekoljubnemu hvaležnim biti.

Tudi svojim sodruštvenikom izkazuje veteransko društvo zadnjo čast, da jih spremlja na pokopališče in jim, ako so revni, priredi pošteni pogreb. Marsikateri v vojski hrabri vojak, v življenji pošteni možak, ne bi imel poštenega pogreba, ko bi mu k temu ne pripomogli njegovi tovariši v veteranskih društvih.

Največji del udov veteranskega društva sklenil je zvesto zvezo prijateljstva pred sovražnikom; te zveze si je tudi sedaj zmerom svest, in po pravici slovi zmagnosna avstrijska armada zaradi prave prijateljske vezi, ki družni vse nje hrabre ude. (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

Protestantizem in škof Hren.

Po raznih virih spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

Ker je hotel Hren novo vero s korenino zatreti, prizanesel ni tudi mrtvemu oznanovalcu protestantizma — knjigam. Pridno se nabirajo in preiskujejo, ter se leta 1600. plamenu izročé; zgorelo jih je, kakor nam povestnica pripoveduje, 11 *) vozov, med njimi tudi slo-

*) Glej Dim itz III. str. 333.

venske. Kar jih je še ostalo, izročile so se leta 1616. jezuitom;*) a ker je leta 1774. njih poslopje pogorelo, zadela je tudi naše knjige ista osoda tako, da imamo od istega časa v primeri le še majhne ostanke.

Sedaj loti se Hren posamesnih spoznavalcev. V ta namen osnuje preiskovalno komisijo, kateri na čelu bil je on sam; nadomestovala sta ga deželni glavar Jurij Lenkovič in prošt Jožef Rabata, a ker kmalu umreta, sledila sta jima Filip Kobencel in Volbenk Paradeiser.

Da bi Hren protestante lahkeje spoznal, zapové vsem mestjanom, do določenega časa po obredu katoliške cerkve spovedati se. Večina se podvrže povelju, kar so dokazale izkaznice, katere so dobili od spovednikov svojih; oni pa, ki so se povelju ustavljali, plačati so morali 10 cekinov kazni. Jednako so se kaznovali drugi prestopki katoliške cerkve, na pr. prestopek posta. A ker je to ravnanje nekatere mestjane malo ali nič ganilo, veli se jim leto 1601. mesto in deželo zapustiti. Mestjani dobé odloga le 6 tednov in 3 dni, vojaki (častniki) pa 6 mesecev. V tem času morali so posestva prodati; morali so tudi vse dolgove poplačati; od prodanih posestev pa je dobila vlada 10 odstotkov. Enako postopal je Hren tudi naslednja leta, tako, da je bila Ljubljana leta 1616 skoro popolno katoliška. Mestjani, mestni odbor, kakor tudi vsi mestni uradniki spoznavali so katoliško vero. Le žlahtniki, ki so se še vedno sklicevali na bruksko sporazumljenje, niso se še povrnili v naročje katoliške cerkve; do leta 1616. spreobrnilo se jih je le 12. A tudi tem se ni vedno prizanašalo; leta 1628. pride od nadvojvode poslednji ukaz, vsled katerega morali so vsi privrženci in spoznavalci protestantizma mesto in deželo zapustiti in to stanu katereregakoli. Večina se preveri, ostali pa preselé se sè svojo družino deloma na Nemško, deloma na Česko, Avstrijo nad Anizo in na Ogersko.

Protestantizem pa se ni vmikal katoliški veri samo v Ljubljani, marveč tudi na deželi. I saj se je tudi moral, kajti njegovi spoznavalci niso bili le brez pastirja, ampak tudi brez varuha; pastirji bili so pregnani leta 1600. ali še prej, varuhi — stanovi (Landstände) — iskali pa so sami pomoči. Izraven še oni blisk, ki prešine srce, prešine tudi ostale dele telesa. Hrenova živa beseda, njegovo ognjeno oko in žareči njegov obraz omeči in spreobrne v novoverskem mraku tavajoče, sedaj na Gorenjskem, sedaj na Dolenjskem in Notranjskem.

Uže l. 1601. priseže mesto Kamnik rimski cerkvi pokorščino; le 4 mestjani zapusté raji domovino, nego protestantovsko vero. Kamnik spreobrnivši pride Hren v Kranj. Tudi tu ni njegovo petdnevno opominjevanje in podučevanje ostalo „glas upijočega v puščavi“; od prvega do zadnjega zapusté vsi tabor protestantov. Iz Kranja podá se Hren v Škofjokoloko, kjer ga oskrbnik frižinskega škofa, Andrej Albrecht, slovesno sprejme; škof pokliče evangeljske prebivalce (10) pred se in spreobrne jih po tridnevem podučevanju. Še ne čez mesec dni vidimo ga v Radoljici, kjer je obrodil njegov trud enako kakor drugod zaželeni sad. V naročje katoliške cerkve povrnile so se tudi druge pokrajine gorenjske, če ne po Hrenu, pa po njegovih oblašćencih, tako: Kropa, Belapeč, Kranjska gora, Jesenice in Trzič.

Njegova živa beseda spreobrne tudi Dolenjsko in Notranjsko. Novoverni duh zginil je povsod, tako: v Novomestu, Metliki, Kočevji, Škocijanu pri Turjaku, v Krškem, v Cerknici, Idriji in Vipavi. Ko pa leta 1613. in 1614. v Novomestu, Kočevje in Krško zopet priveje, zaduši ga na ško-

fovo povelje novomeški prošt Marko Khunius, načelnik preiskovalni komisiji na Dolenjskem.

(Konec prihodnjič.)

Nekaterih današnjih národov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historiških obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VII.

Tatari v Sibiriji.

Tatari se na svatbo zberó pod tisto streho, kjer odločijo, da bodo ženitovali. V svatbeni hiši so vsi stoli pogrneni, miza pa je obogačena z vsakoršnimi sladkarijami. Pred ženitovanjsko hišo stojé visoke izveske, na izveskah pa so darovi, ki jih gostom posvečujeta ženin in nevesta. Kedor prvi pride, ta dobí najboljši in najlepši dar. Ker se svatje za te darove kosajo, zato konji stojé pripravljene na odločenem prostoru.

V nevestini izbi godejo in popevajo vesele ženitovanjske pesmi. Ko so svatje vsi skupaj, eden izmed sorodnikov ženina pripelje na dvor in ta mora trikrat iti okrog hiše. Ko pride mimo nevestine izbe, mečejo mu skozi okno kosce sukna, za katero se občinstvo pridno trga, pa o pulitvi tudi pridno vriska. Po tej hoji ženin stopi v sobo, kjer čaka njih duhoven. Duhovnik vpraša Tatara, ali hoče vzeti to osobo za soprogo, pa pošlje po nevesto in tudi njo vpraša, ali hoče tega ženina vzeti za soproga. Če oba pritrdita „da“ in če dovolijo tudi roditelji, jame jima duhovnik razlagati zakonske dolžnosti, katerih najsvetejša dolžnost je ta, da sprog ne sme brezi dovolitve izbirati si drugih žensk; napósled poglobosloví mlada zakonca in poročni obred končá z glasnim smehom, a z duhovnikom vred se smeja jo tudi vsi navzočni svatje.

Nekateri gost prinese storž sladkora na dar. Ta sladkor raztolčejo na kosce in občinstvu razdelé, pa odidejo v veliko sobo, kjer je obed pripravljen. Tatari svatujejo navadno po tri dni, tri dni jedó in pijó.

Dan po svatbi se v nevestini hiši zberó sorodniki in najvernejše prijateljice zato, da žalujejo zbog izgubljenega nevestinega samstva ali deklišstva. Nevesta sedi za zaveso in vse polno dekličev je okrog nje, tovarišica pa, ki jo ima najrajša, sedi najbliže nje in obe ste pogrneni z velikim belim robcem. Ženstvo prihaja, objemlje se in zopet odhaja. Naposled prideta dva ženinovi prijateljev in zapojeta ženitovanjsko pesem, o petji pa plakajo vsi dekliči, vse žene, a nevesta svojo žalost kaže s tem, da globoko vzdihá in ihtí. Po končani pesmi ženinova prijatelja stopita za zaveso, primeta sedež, kjer sedi nevesta sè svojo tovarišico vred, in neseta ji ogrneni v sosedno hišo. Tu slavé zopet poprejšnje obrede. Vse popeva in pleše. Nevesta pri sosedu ostane do družega dné, dokler je mladi mož ne odpelje zopet domov.

Politične stvari.

Poštena nemška beseda o pravem času.

Nesramne laži ustavoverske nemške koterije, ki imajo jamo kopati ministerstvu Taaffeovemu, začele so presedati zdaj uže tudi poštenim Nemcem samim. Zato se nasproti skupščini ustavoverski, ki bode 14. dne t. m. na Dunaji pod imenom „deutscher Parteitag“, snuje shod poštenih Nemcev v Lincu, ki hoče

*) Glej Valvazor b. VII. str. 469.

Kakor je bila novi vzlet slovenskega narodovega in jezikovega duhá sè svojega prestola odobraval in pospeševala Marija Terezija, tako je tudi svoji véliki, nepozabljivi cesarici-kraljici v slavo na rakev položil národ kranjski v iskreno zahvalo dehteč venec, spleten iz slovenskih ter nemških pesem — v očiten dokaz, kako je ta mogočna gospá našemu narodu zopet oslobodila jezik in ga usposobila, da mu je moči zdaj občevati v dveh jezicih, v dragih glasovih slovenske materinščine med seboj in z bližnjimi ter daljnimi rodnimi brati, v glasovih nemškega državnega jezika z narodi avstrijskimi, s katerimi je zdaj zopet ozko zvezan bil v veselji in žalosti, a takisto tudi z vsem vélikim národom nemškim, kateremu sta bila za vladanja Marije Terezije izšla Göthe in Schiller in kjer je, poln svetega ognja za najčistejšo človečnost v svoji knjigi: „O glasovih narodov“ za vse véliko in krasno vzprijemljivemu nemškemu narodu pokazal Herder in učil svojcev najlepše praktične porabe vzajemnosti na polji dušnega zblíževanja!

In da tudi pozneje ta Herderjev uk izpolnujejo pesniki slovenski, ter da so svojemu narodu mogli in morejo književne umotvore drugih narodnih pesnikov in pisateljev podajati v slovenski obleki, o tem se ima naš narod slovenski zahvaljevati veliki cesarici-kraljici Mariji Tereziji, katera je sè svojimi modrimi zakoni naš narod pustila vzgajati v nemškem državnem jezici, a ne zatirajoča njega slovenske materinščine, katero je temveč celó državno pripoznala in pospeševala.

Protestantizem in škof Hren.

Po raznih virih spisal Ivan Lavrenčič.

(Konec.)

Zmaga bila je sijajna; da bi bila stanovitna, skrbel je Hren, da se je sveto blagovestje z večjo navdušenostjo in pridnostjo oznanovalo, nego prej, kajti ni se bilo bati, da bi ljudstvo v stare zmote zabredlo, če bode imelo zgledne učitelje. Dobro došli so l. 1596. jezuiti, ki so imeli bodi-si v svojem stalnem kraji v Ljubljani, kakor tudi na deželi vedno mnogo poslušalcev. V izvršitvi prevzvišenega poklica svojega zaostajalo ni tudi svetno duhovenstvo, tem bolj, ker se je odslej za njihovo odgojo in izrejo bolj skrbelo, da ne zamolčim sadú, katerega je obrodilo navdušeno predikovanje; molilo se je z večjo gorečnostjo, z večjim zaupanjem; svete skrivnosti delile in prejemale so se z večim spoštovanjem in sè svetim strahom. Tako je Hren od l. 1816. do smrti svoje 10. svečana leta 1630. birmoval 17562 oseb. *)

Da bi še bolj vnel srca vseh vernih do Najvikšega, spodbujal jih je Hren k zidanju cerkvá. On sam jih posveti 23, v Ljubljani leta 1608. kapucinsko, katero so leta 1817. podrli in današnjo „Zvezdo“ nasadili, 7 let pozneje pa tudi jezuitsko; na deželi je posvetil cerkev sv. Petra v Polhovem gradcu, cerkev sv. Barbare na Savi in druge. Olepšal je tudi stare zanemarjene, tako stolno cerkev sv. Miklavža.

Srečno je tedaj dovršil Hren delo, katerega se je lotil, in sicer cerkvi in narodu na slavo; zato moramo mu biti hvaležni, slaviti ga kot korifeja in svitlo zvezdo na obnebj katoličanstva, kajti obvaroval je pravo vero strmoglavega propada, uže blizo jej protečega pogina

in narodu svetinjo, ki mu je še sedaj najsvetejša. Ža libože, da mu narod ni vseskozi hvaležen, kajti pripisuje mu uničenje literarnega delovanja naših protestantskih pisateljev. Res, da vsak prijatelj naroda sme obžalovati neusmiljeno požiganje slovenskih knjig, a predno Hren obsodi, popraša naj se: kakošen namen so imeli protestantski pisatelji pri spisovanju slovenskih knjig? — kak namen pa je imel Hren pri požiganju? Kaj bi bilo, ako bi protestantizem katolicizem spodrinil?

Res je, in nihče ne more tajiti, da so protestantski pisatelji (Trubar, Dalmatin, Krel in Bohorič) Slovenijo skoro po sedemstoletnem spanji vzbudili; — res je, da so bili početniki novoslovenske pismenosti in da so rešili moč književne delavnosti. Zato smo jim in moramo jim biti hvaležni. So pa li delali iz prave srčne ljubezni do stare matere Slave? Odločno moramo odgovoriti, da ne. Slovenščina bila jim je le pomoček in edino sredstvo za njihove namere, kajti pričeli so slovensko edino le zato pisati, da bi le hitro novo vero razširili.

Ves drug namen imel je Hren pri požiganju slovenske književnosti. Nikakor preganjanje slovenske, marveč le protestantizma, ki so ga slovenskemu narodu silili iz Nemčije. Saj je Hren hotel požgane knjige z novimi, v katoliškem duhu pisanimi nadomestiti. On sam predstavil je evangelije: „Branja in Evangelia na nedelje in praznike zhes zejlu lejtú“, — Kastelec, Čandnik in Mikec pa druge molitvene in podučne knjige, v kojih razširjanje je Hren z veseljem privolil.

Hren nikakor ni hotel slovenske preganjati, marveč obvaroval jo je strmoglavega propada, kajti, če bi bil protestantizem zmagal, inginila bi bila književnost naša, izginil bi tudi jezik slovenski. Tadanje zatiranje narodnih pesmi in germaniziranje po šolah ni moglo nič dobrega obetati; uže v 2. in 3. razredu bilo je učencem strogo prepovedano slovenski govoriti; Nemčija, ki je uže tako vplivala na vojvodino kranjsko, pošiljala je šolam za vodje le trde Nemce, iz česar je jasno kot beli dan, da jim ni bilo za pravo omiko mar, niti narodni jezik povzdigniti na častno mesto, marveč posluževati se ga kot sredstva tako dolgo, dokler bi bilo ljudstvo v naročje protestantizma vrglo in potem popolnem — ponemčilo se!

Nekaterih današnjih narodov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historiških obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VIII.

Kamčadalci.

Kamčadalci prodajajo svoje neveste za nekolikoletno službo, pa če prav jih prodajajo, vendar jih od hiš ne dajejo kar na vrat na nos, temuč prebito dobro premotré svojih hčerí duševnost.

Če bi Kamčadalec kako devo rad dobil v zakon, kar naravnost ide v hišo, kjer je deklič domá in jame delati, pa nič ne spregovori, da bi povedal, kaj name-rava, temuč zvršuje domača dela in skrbi, da se še posebno odlikuje, samo zato, da bi se prikupil očetu in materi. Pa tudi roditeljema prišlec nič kaj ni na mari, ni vprašajo ga ne, ali bi se rad oženil, če prav časi dela uže več let in res odlikuje se sè svojo pridnostjo. Če ga hči ne mara, zaman je ves njegov trud, zapustiti mora hišo, morda mu ta ali ta gospodar dáde nekoliko služnine, če hoče; če pa je ljub dekliču, pa očeta poprosi, da bi mu dal hčer, a oča o takih prilikah nikoli

*) Glej Valvazor knjiga VIII. str. 672.